

dolgoz ki a szövegszerkezet és a jelentésképzés műveleteinek összetett, dinamikus model-lálásához. Ennek keretében finom elemzéseket ad egyrészről az olyan stílusirányzatokról, mint a klasszikus avantgárd és a neoavantgárd. Másrészről átfogó és részletes – az elméleti és a történeti szempontokat együttesen érvényesítő – leírások tárgyává teszi a hasonlat stílusalakzatát is, amelynek működésmódját a líra diszkurzív közegében, jelentésképző potenciálját előtérbe helyezve tárgyalja.

Fehér Erzsébet verselemzései az általa tárgyalt alkotókhoz mérhető érzékenységgű, iro-dalom- és nyelvelméleti szempontból is releváns, komplex, alkotás- és befogadáslélektani perspektívát is érvényesítő, elmélyült elemzések. Rendkívül sűrű szövegek, az olvasót ér-telmező kibontásra hívják. Nyelvezetük letisztult, világos, feszes logikai struktúrát követ, de ez a nyelv egyszerre az érzékeny elemző lírai beszédmódja is: költői.

A részletekbe nyújt betekintést Fehér Erzsébet idén megjelent, válogatott tanulmá-nyait tartalmazó kötete, *A stilisztika Janus-arca* (https://www.eltereader.hu/kiadvanyok/https-www-eltereader-hu-media-2025-06-a_stilisztika_janus-arca_online-pdf), amellyel a Mai Magyar Nyelvi Tanszék szakmai közössége köszönti az ünnepeltet.

A köszöntést azzal szeretnénk zárni, hogy milyen tanár és kolléga volt Fehér Erzsébet. Erre nehéz válaszolni, mert nekünk, mint egyetemi hallgatóknak, majd mint fiatal kuta-tóknak és oktatóknak is, nem csupán a tanárunk és a kollégánk volt, hanem a Mesterünk. Nemcsak mintát adott, nemcsak ösztönzést, hanem ennél is többet: csak ránk fókuszáló, gondoskodó, megértő figyelmet. És ezzel vagyunk így még néhányan.

Kedves Erzsi néni, kedves Erzsike, Isten éltesse(n) sokáig!

KUGLER NÓRA – TÁTRAI SZILÁRD
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Klaudy Kinga 80 éves*

Kedves Tanárnő! Kedves Kollégák! Pár hete azt a rendkívül megtisztelő felkérést kaptam, hogy köszöntsem Klaudy Kinga professzor asszonyt a Magyar Nyelvtudományi Társaság nevében 80 éves születésnapja alkalmából. A feladatot nagy örömmel vállaltam, mert – ahogy azt sokan elmondhatjuk magunkról – a Tanárnő egyetemi tanulmányaim megkezdése óta szakmai pályafutásom meghatározó alakja. Ebben önmagában nincsen semmi meglepő, hiszen gyakran halljuk, különösen így a szorgalmi időszak végén, hogy a hallgatók egyetemi professzoruknak sok mindent köszönhetnek. Ahhoz azonban, hogy bemutassam, mit köszönhetek, pontosabban mit köszönhet alkalmazott nyelvészek több generációja a Tanárnőnek, szükséges megemlíteni néhány olyan mérföldkövet, amelyeket mindannyian jól ismerünk, és meghatározó hatással voltak a magyarországi alkalmazott nyelvészet és a fordítástudomány történetére. Ezután pedig szeretnék beszámolni egy nyilvánosan nem elérhető, a Tanárnőhöz szorosan kapcsolódó mintán végzett, korpusz-nyelvészeti szempontból kicsi, a magyarországi fordítástudomány szempontjából mégis

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2025. május 28-i felolvasó ülésén, Buda-pesten, az ELTE BTK-n.

reprezentatív elemzés új eredményeiről. Erről azonban csak később lesz szó, előtte vissza kell mennünk az időben.

Még mielőtt a nyelvtudomány a funkcionális nyelvleírás felé fordult volna, még mielőtt JAMES HOLMES közölte volna a fordítástudomány nevét és természetét bemutató tanulmányát (1972, 1988), vagy még mielőtt megjelent volna a MONA BAKER nevével fémjelzett korpuszalapú fordítástudomány (1995), egy másik fontos esemény történt a fordítástudomány életében: 1945-ben megszületett Klaudy Kinga. 80 évvel később, 2025-ben Prof. dr. Klaudy Kinga a Magyar Tudományos Akadémia doktora, az ELTE Bölcsészettudományi Karának professor emeritusa, két minősített folyóirat alapító főszerkesztője, valamint számos kitüntetés és díj tulajdonosa. A tudományos közéletben gyakran a fordítástudomány nagyasszonyaként és a magyarországi fordítástudomány megteremtőjeként emlegetjük.

Az alkalmazott nyelvészek közössége jól ismeri a kivételes oktatói, kutatói, mentori, tudmányszervezői életpálya és nem utolsó sorban emberi példamutatás főbb állomásait és részleteit. Klaudy Kinga történelem, orosz és angol szakon végzett az ELTE Bölcsészettudományi Karán. A vele készített interjúkból (BODAKI 2017; BOGNÁR 2015; BOLLA 2008; FARKASNÉ PUKLUS 2014; FISCHER 2023; KONTRA – BAKRÓ-NAGY 2009; MAKKOS 2013) kiderül, hogy kezdetben a történelemtudomány érdekelte. A politikai, történelmi összefüggések levéltári tanulmányozása során érezte át először a kutatás izgalmát, ami további kutatómunka elvégzésére inspirálta.

Ha belegondolunk abba, hogy a nyelvészet az 1960-as években még elsősorban leíró nyelvészetből állt, egyből felmerülhet bennünk a kérdés, hogyan bontakozhatott ki egy olyan interdiszciplináris és modern nyelvészeten alapuló tudomány, mint a fordítástudomány. Ehhez hozzájárulhatott, hogy az ünnevelt pályája a fordítástudományhoz a fordítás gyakorlatán keresztül vezetett. Több évtized távlatából visszatekintve ez a sorrendiség azért szerencsés nemcsak a Tanárnő, de az általa megalapított tudomány számára is, mert a fordításkutatást olyan kutatási kérdések mentén kezdte vizsgálni, amelyek valóban a gyakorló fordító munkája során bontakoztak ki, így a kutatási eredmények közvetlenül hasznosíthatók nemcsak a tudomány, de a fordításoktatás és a fordító szakma számára egyaránt. A Tanárnő kutatói pályája előtt a Gondolat Kiadó megbízásából az orosz gondolkodók és formalisták műveit fordította, és mint fordító, felkeltette az érdeklődését, hogy hogyan alakulnak a fordítás folyamatában a nyelvi szerkezetek (FARKASNÉ PUKLUS 2014; MAKKOS 2013). Ezzel párhuzamosan nyelvészeti előadásokra járt, ahol megismerkedett a modern nyelvészet képviselőivel. SZÉPE GYÖRGY, PAPP FERENC, HELL GYÖRGY előadásainak egykori lelkes hallgatójaként a mai napig mindig nagy tisztelettel emlékezik mentorai tanítására és személyére. Hasonló tisztelettel, ahogy a saját volt és jelenlegi hallgatói nyilatkoznak róla. Ebben a modern nyelvészeti közegben merült fel benne, hogy az általa végzett fordítói tevékenység nemcsak mint alkotó tevékenység, hanem mint a nyelvészeti kutatások tárgya is érdekes és ígéretes.

A Közgazdaságtudományi Egyetem Nyelvi Intézet egykori segédmunkatársaként megismerkedett Ferenczy Gyulával, az ELTE 1973-ban alakult Fordító- és Tolmácsképző Csoportjának első tanszékvezetőjével, aki meghívta az újonnan alakuló tanszékre egyetemi adjunktusnak. A fordító- és tolmácsképzésnek ekkoriban azonban semmilyen kidolgozott módszertana nem volt Magyarországon. Első oktatói tapasztalata az volt, hogy kezdő fordítók munkájában a mondatok egyenként grammatikailag helyesek, de a szövegük egésze

mégis idegenszerű. Ezt a fordításoktatóként megfigyelt, majd kutatóként először leírt jelenséget, amely Fordítás és aktuális tagolás című kandidátusi értekezésének témája lett (KLAUDY 1987), ma már kvázi-helyesség néven ismerjük. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy még mindig a modern technikai eszközök megjelenése előtt járunk, ami azért fontos, mert – noha a már említett korpuszalapú megközelítés (BAKER 1995) az 1990-es évektől alakította át a fordítástudományt –, a Tanárnő már ezelőtt egy-két évtizeddel, mai terminussal élve párhuzamos és összehasonlítható korpuszon végzett kutatást úgy, hogy ezek a módszerek és az őket leíró terminusok akkor még valójában nem is léteztek.

Fáradhatatlan oktatói tevékenységének köszönhetően a fordító- és tolmács szakma elméleti háttérrel, tapasztalatot, empirikus adatokon alapuló eredményeket, és mindezek által megbecsülést és elismerést kapott. Ebben nagy szerepet játszott a minden fordító és fordításkutató által ismert két könyv: a Bevezetés a fordítás elméletébe (KLAUDY 1999a) és a Bevezetés a fordítás gyakorlatába (KLAUDY 1999b), amelyet hallgatókként magunk között mindig *a fordítás bibliájaként* emlegettünk. Ebben a szintén oktatómunkához kötődő, párhuzamos szövegelemzésen alapuló műben a Tanárnő bemutatta az átváltási műveletek rendszerét, és elsőként írta le az indoeurópai nyelvek és a magyar nyelv közötti átváltási tipológiát. Az átváltási műveletek között megkülönbözteti az implicitációval és az explicitációval járó műveleteket. Magától értetődő volna, illetve magától értetődő lehetett volna, hogy a fordítási irány függvényében az átváltási műveletek egymással szimmetrikus viszonyban vannak, és ahol magyarra fordítva a fordítók explicitálnak, ott ellenkező irányban implicitálási műveletet használnak. A professzor asszony évtizedeken át gyűjtött szövegek vizsgálatával azonban bizonyította, hogy a fordítók ritkábban végeznek implicitációval járó műveleteket, még akkor is, ha erre lehetőségük nyílna. Ezt nevezi a mára már hazai és nemzetközi kutatók számára is jól ismert aszimmetria hipotézisnek (KLAUDY 2001).

A Tanárnő kutatómunkájának eredményeiről a számok ugyancsak tanúbizonyságot tesznek. Klaudy Kinga műveire 2025. május 9-ig a Google Scholar szerint 3904 hivatkozás érkezett, Hirsch-indexe 26. Az MTMT szerint összesen 269 tudományos publikációt közölt, amelyből 45 folyóiratcikk, 18 könyv, 70 könyvrészlet. Ezen felül 26 könyv szerkesztője. Kutatói tevékenysége egész életében szorosan összefüggött tudományos szervezési törekvéseivel: 1983-ban megalapította a Magyar Tudományos Akadémia Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának Fordítástudományi Szekcióját, a következő évben pedig titkára lett a Modern Filológiai Társaság Fordításelméleti Szakosztályának. 1990-ben alapító tagja volt a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének, amelynek 1995-től alelnöke, 2008–2013 között elnöke volt. Alapító főszerkesztője a Fordítástudomány című magyar nyelvű és az Across Languages and Cultures című angol nyelvű minősített tudományos folyóiratnak. A fordítástudományi konferenciák területén szintén az első volt, amikor 1999-ben elindította az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Központjának éves konferenciasorozatát, amely azóta is minden évben nagy érdeklődésnek örvend. Saját konferenciájának szervezésén túl kutatási eredményeit rendszeresen ismertette hazai és nemzetközi konferenciákon, amit alátámaszt előadásainak rendkívül gazdag jegyzéke. Előadásainak helyszínei Moszkva és az Egyesült Államok között számos várost felölelnek, külön kiemelném mégis az International Federation of Translators ausztráliai világkongresszusán az explicitációról tartott előadását (KLAUDY 1996), valamint a sanghaji fordítástudományi konferencián tartott előadását a lexikai kohézióról,

amelyben KÁROLY KRISZTINA professzor asszonnyal közösen végzett kutatásáról számolt be (KLAUDY – KÁROLY 2002).

Most pedig visszatérnék a köszöntő elején elhangzott kérdésre: mit köszönhet alkalmazott nyelvészek több generációja Klaudy professzor asszonynak? Számos korábbi köszöntőn és tudományos eseményen elhangzott, hogy a Tanárnő szakmai irányításával a semmiből épült fel a fordító- és tolmácsképzés módszertana, megalapította az ország első fordító és tolmács mesterszakját, ezáltal kivívta a fordító és tolmács szakmának járó elismertséget. Megteremtette és nemzetközi szintre emelte a magyarországi fordítástudományt, 2003-ban megalapította az ország első és azóta is egyetlen Fordítástudományi Doktori Programját, ahol 2025. májusáig 61 hallgató szerzett fokozatot, közülük öten már sikeresen megtartották habilitációs előadásukat is. Kiemelhetném továbbá, hogy a Tanárnő 2013-ban megkapta a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje állami kitüntetését a fordítástudomány magyarországi meghonosítása érdekében végzett sokoldalú tevékenysége, eredményes oktatói munkája, a tudományos közéletben betöltött szerepe elismeréseként. Folytathatnám azzal, hogy a Tanárnő a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete Brassai Sámuel-díjának nyertese, a Magyar Tudományos Akadémia Modern Filológiai Társaságának Pro Neophilologia in Hungaria érdemérmének birtokosa, 2022 óta a Miskolci Egyetem díszdoktora, aki 2023-ban megkapta az ELTE Eötvös-gyűrűjét, az egyetem legmagasabb kitüntetését.

Mivel azonban még mindig nem említettem olyan információt, amelyet korábban nem hallhattunk volna, szeretnék rátérni egy kicsi, de annál jelentősebb korpuszon végzett saját vizsgálatomra. Ezt a Tanárnőnek szánom születésnapjára ajándékként, illetve mindannyiunk számára, akikben felmerül a kérdés, hogyan lehet vagy hogyan érdemes oktatói és kutatói pályánk során a maximumot nyújtva, embernek megmaradva előre haladni. A vizsgálat elvégzésre az motivált, hogy megállapítsam, milyen általánosságok figyelhetők meg a magyarországi fordítástudomány megteremtőjéről alkotott elbeszélésekben. Ahogy említettem, a vizsgálat kicsi mintán alapszik, azért nevezhető mégis reprezentatívnak, mert korpuszként a mai magyar fordítástudomány legjelentősebb képviselőinek, tehát a Tanárnő kollégáinak, jelenlegi és volt hallgatóinak megnyilatkozásait vizsgáltam. A korpusz szövege az az emlékkönyv, amelyet ROBIN EDINA és SEREG JUDIT szerkesztettek (2025) és adtak át a Tanárnőnek a 2025-ös TransELTE Konferencián, A fordítástudomány és mi címmel. Arra voltam kíváncsi, hogy a *Klaudy* és a *Kinga* tulajdonnév a korpuszban milyen nyelvi szerkezetekben és kollokációkban jelenik meg. Az elemzéshez elsősorban a Sketch Engine vizualizáció funkcióját használtam, és a szerzők azonosíthatóságának elkerülése, valamint a levéltitok megtartása végett a konkordanciaelemzést kihagytam.

Kedves Tanárnő! Büszke vagyok rá, hogy a tanítványa lehetek, és minden nap örömmel tölt el, hogy a nyelvész szakmát választottam. Hiszek benne, hogy az alkalmazott nyelvészet valóban hozzájárulhat ahhoz, hogy jobban megértsük nemcsak a nyelvet, hanem a minket körülvevő világot és saját magunk működését. Hiszek benne, hogy a nyelvészet valóban hasznos, a társadalom és az egyén életére hatást gyakorló tudomány, amelynek megfigyelése, leírása, folyamatos kutatása és fejlesztése mindannyiunk feladata. Köszönöm, hogy kivétel nélkül minden alkalommal kérdéseimre választ, bizonytalanság esetében bizonyosságot kaptam. Mindezt következetességén, jóindulatán, humorral fűszerezett megnyilatkozásain keresztül. Azt gondolom, ezt mindannyiunk nevében mondhatom. Kö-

szönetemet a Fordítástudomány és mi című emlékkönyvben a Klaudy Kinga tulajdonnévvvel kollokáló pár szót kiemelve szeretném kifejezni a Tanárnőnek. Ezek a következők:

Csodál. Csodáljuk a Tanárnő életútját, csodáljuk a díjainak, publikációinak és előadásainak listáját. Sokan elsősorban mégis megingathatatlan elkötelezettségét csodáljuk, mert annak ellenére, hogy sokan kétségbe vonták a fordítástudomány létjogosultságát, szilárd alapokra helyezett egy mindannyiunk számára örvendetes diszciplinát. Feltételezem, hogy nem lehetett egyszerű a szkeptikusokat meggyőzni. Tudni nem tudom, mert sosem panaszkodott, mindig az eredményekre és a jövőre koncentrált. Csodáljuk továbbá a Tanárnőt körülvevő, megtörhetetlen és általánosítható tiszteletet és szeretetet.

A vizsgált korpuszban a *csodál* mellett hasonlóan fontos elemként jelenik meg a *szakértelem* (ez különösebb magyarázatot nem igényel), illetve felfigyelhetünk a Tanárnőre jellemző, minden alkalommal és ezek szerint mindenki által észrevett, kivételes *eleganciára és megjelenésre*.

A következő a *hála és köszönet*. Hálánkat fejezzük ki, amiért a Tanárnő az elméletet a gyakorlat szolgálatába állította, amiért jobban értjük a fordítói tevékenységet és a fordítói produktumot, amiért az alkalmazott nyelvészek és a fordítók megbecsülést és elismerést váltanak ki napjaink egyre kritikusabb társadalmából. Hálásak vagyunk a 61 sikeres doktori védésért és a jövőben várható védésekért, minden nappali és éjszakai levélváltásért, minden építő észrevételért és elsősorban a töretlen biztatásért és példamutatásért.

Támogatás és védőszárny. Bár nem vagyok rá büszke, van egy mulasztásom, amelyről hallgatóként nem számoltam be. Amikor a Genfi Egyetemen voltam ösztöndíjas doktorandusz, nagy lelkesedéssel készültem az ottani doktoranduszkonferenciára, egyúttal első idegen nyelvű előadásomra. Elfelejtettem azonban, hogy a jelentkezést meghallgatás előzi meg, ahol a szervezők válogattak az ígéretesnek tartott előadók és témák közül. Én több hetes késéssel, a szervezőkhöz félve bekopogva szerettem volna engedélyt kérni az előadás megtartására, ők azonban nagy sietségükben nem hagyták, hogy befejezzem a mondandómat, helyette csak annyit kérdeztek, hogy honnan jöttem. Amikor kiejtettem a számon Budapest nevét, felkapták a fejüket, és csak annyit kérdeztek: Klaudy? Igen – mondtam reménykedve. Küldje el az absztraktot, vegye úgy, hogy elfogadtuk. – válaszolták a szervezők. Köszönöm szépen, Tanárnő, hogy a védőszárnya Genfig ér.

Az utolsó, Klaudy Kinga nevével kollokáló szó, amelyet szeretnék kiemelni: *útravaló*. Rengeteget kaptunk, és mindannyiunkon múlik, hogy mit viszünk tovább. Ahogy a fordítástudományi kutatásokat, az oktatást és a tudományszervezést és az egymás iránti gesztusainkat sem magunktól kell kitalálnunk, mert kiváló példát kaptunk mindegyikre. Ma tehát Klaudy Kinga professzor asszonyt és kivételesen gazdag életművét ünnepeljük, és vele együtt ünnepeljük a fordítástudományt és az alkalmazott nyelvészetet. Ünnepeljük, kutatjuk, tanítjuk és továbbvisszük az átváltási műveleteket, az aszimmetria hipotézist és mindazokat a témaköröket, amelyeknek a vizsgálatához mindig megkaptuk a szükséges támogatást és biztatást. Most már azt is tudjuk, mit kell kollégáinknak, hallgatóinknak és barátainknak adnunk, hogy az ünnepelt példamutatását követhessük: csodálat, szakértelem, elegancia, hála, köszönet, támogatás, védőszárny és útravaló.

Isten éltesse, Tanárnő!

Interjúk, pályaképek

- BODAKI MÁRK 2017. *Tanszékalapítás, tudományszervezés. Interjú Klaudy Kingával.* <https://languages.elte.hu/content/prof-dr-klaudy-kinga.t.14149> (2025. 05. 28.)
- BOGNÁR ANTAL szerk. 2015. Nyolcvanhét jeles hetvenes. Klaudy Kinga. *Napút* 16/10: 17–19.
- BOLLA KÁLMÁN szerk. 2008. *Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások 79. Klaudy Kinga.* (Önvallomás, pályakép évszámokban, irodalomjegyzék, kortársi méltatások). ELTE BTK Fonetikai Tanszék, Budapest.
- FARKASNÉ PUKLUS MÁRTA 2014. Interjú Klaudy Kinga professzor asszonnyal. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények.* Miskolc. 10/2: 13–19.
- FISCHER ANDREA 2023. A fordítás kutatása kimeríthetetlen ihletforrás. Interjú Klaudy Kingával. *Modern Nyelvoktatás* 29/1–2: 155–159.
- KONTRA MIKLÓS – BAKRÓ-NAGY MARIANNE szerk. 2009. *A nyelvészetről egyes szám első személyben.* Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged. 121–137.
- MAKKOS ANIKÓ 2013. A siker titka – egy életút tanulságai. Interjú Klaudy Kingával. In: KLAUDY KINGA szerk., *Fordítás és tolmácsolás a harmadik évezred elején.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 249–256.

Hivatkozott irodalom

- BAKER, MONA 1995. Corpora in Translation Studies. An Overview and Suggestions for Future Research. *Target* 7/2: 223–245.
- HOLMES, JAMES 1972. The Name and Nature of Translation Studies. 1st. ed: *APPTS Series of the Translation Studies Section, Dept. of General Literary Studies.* University Press, Amsterdam. 2nd. ed. In: JAMES HOLMES ed., *Translated!* Rodopi, Amsterdam, 1988. 67–80.
- KLAUDY KINGA 1987. *Fordítás és aktuális tagolás.* Nyelvtudományi Értekezések 123. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KLAUDY KINGA 1999a. *Bevezetés a fordítás elméletébe.* Scholastica, Budapest.
- KLAUDY KINGA 1999b. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába.* Scholastica, Budapest.
- KLAUDY KINGA 1996. Back Translation as a Tool for Detecting Explication Strategies in Translation. In: KLAUDY KINGA – JOSÉ LAMBERT – SOHÁR ANIKÓ eds., *Translation Studies in Hungary.* Scholastica, Budapest. 99–114.
- KLAUDY KINGA 2001. Az aszimmetria hipotézis. In: BARTHA MAGDOLNA szerk., *A X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásai.* KJF, Székesfehérvár. 371–378.
- KLAUDY KINGA – KÁROLY KRISZTINA 2002. Lexical repetition in professional and trainees' translation. In: EVA HUNG ed., *Teaching Translation and Interpreting, 4.* Benjamins Translation Library, Vol. 42. Benjamins, Amsterdam. 99–113.
- ROBIN EDINA – SEREG JUDIT 2025. *A fordítástudomány és mi.* Az ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Program hallgatóinak visszaemlékezései. Köszöntőkönyv Klaudy Kinga 80-éves születésnapja tiszteletére. (Egyetlen példányban készült kiadvány.)

MÁNY DÁNIEL
Simmelweis Egyetem